

David Hubený

Archiwum Narodowe w Pradze / National Archives in Prague

 <https://orcid.org/0000-0002-6680-7152>

Naděžda Kruglova

Archiwum Narodowe w Pradze / National Archives in Prague

 <https://orcid.org/0000-0002-7565-6536>

Czechosłowacka ustawa o szpiegostwie gospodarczym z 1935 roku

Summary

The Czechoslovak Act on Economic Espionage of 1935

In interwar Czechoslovakia, economic affairs fell within the competence of the Ministry of Industry, Trade, and Commerce. Consequently, this central institution became the initiator of legislation against economic espionage. Nevertheless, it seems that for a long time the ministry underestimated the importance of protecting classified information, by preparing the Act on economic espionage. Importantly, it was not the only instance in which the ministry failed to act appropriately. At the same time, surprisingly the problem of economic espionage did not attract the attention of the Ministry of National Defence or the Ministry of the Interior either. This appears to be puzzling, especially given that the latter was being continuously informed about the competition in the economic and scientific-research spheres through the network of the Intelligence Central Office. The Act on Economic Espionage (Act No. 71/1935), owing to its delayed publication, was received very critically by certain circles, being regarded as excessively severe and even described as a “freak” within the legal system. It is worth noting that in the legal literature of the Third Reich, there were voices advocating that industrial espionage should be treated in accordance with the solutions provided by the Czechoslovak Act.

Keywords: Czechoslovakia, industrial espionage, economics, production, legislation

© by the author, licensee University of Lodz – University of Lodz Press, Lodz, Poland. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license CC-BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Funding Information: not applicable. **Conflicts of interests:** none. **Ethical Considerations:** the authors assure of no violations of publication ethics and take full responsibility for the content of the publication.

Declaration regarding the use of GAI tools: not used

Received 2025-11-25. Verified 2025-11-25. Reviewed 2025-12-18. Accepted: 2025-12-23

Streszczenie

Sprawy gospodarcze w międzywojennej Czechosłowacji znajdowały się w kompetencji Ministerstwa Przemysłu, Handlu i Przedsiębiorstwa. Z tego względu właśnie ta centralna instytucja stała się wnioskodawcą ustawy przeciwko szpiegostwu gospodarczemu. Wydaje się jednak, że wspomniane ministerstwo przez długi czas nie doceniało wagi ochrony tajnych informacji. Co więcej, zwlekanie z przygotowaniem ustawy o szpiegostwie gospodarczym nie było jedynym przypadkiem, kiedy instytucja ta nie postępowała odpowiednio. Równocześnie jest bardzo interesujące, a zarazem zaskakujące, że problem szpiegostwa gospodarczego nie przyciągał również uwagi ministerstw Obrony Narodowej i Spraw Wewnętrznych, zwłaszcza że to drugie było dzięki sieci Centrali Wywiadowczej na bieżąco informowane o wyścigu na polu ekonomicznym i naukowo-badawczym. Ustawa o szpiegostwie gospodarczym (ustawa nr 71/1935), ze względu na jej opóźnienie, została przyjęta przez niektóre środowiska bardzo krytycznie, jako nadmiernie surowa, określona była nawet jako „wybryk” w systemie prawnym. Warto zauważyć, że w literaturze prawniczej III Rzeszy pojawiły się głosy postulujące, aby szpiegostwo przemysłowe traktować zgodnie z rozwiązaniami przewidzianymi w czechosłowackiej ustawie.

Słowa kluczowe: Czechosłowacja, szpiegostwo przemysłowe, ekonomika, produkcja, ustawodawstwo

Wstęp

Szpiegostwo gospodarcze nie jest wynalazkiem czasów rewolucji przemysłowej i późniejszego okresu, lecz pojawiało się o wiele wcześniej, np. angielski król Edward III (1312–1377) korzystał ze swoich tajnych agentów zbierających informacje o flandryjskim handlu winem. Republika Wenecka, starając się zapobiec ujawnieniu wiedzy o szklarstwie, nie wahała się nawet karać śmiercią tych, którzy zdradzali tajemnice produkcji¹. Właśnie potrzebę przyjęcia podobnej surowej ustawy, oczywiście z mniej drakońskimi karami, postulowali czechosłowaccy związkowcy reprezentujący różne przedsiębiorstwa².

W XIX w. coraz częściej pojawiały się w Europie różne środki legislacyjne odnoszące się do ochrony tajemnic gospodarczych. Na przykład w sąsiadujących z Czechosłowacją Niemczech już od końca tego stulecia i w okresie międzywojennym, z powodu nieustających skarg na niedostateczną ochronę tajemnic handlowych, wielokrotnie nowelizowano odpowiednie przepisy. Nad problematyką szpiegostwa przemysłowego debatowano między innymi podczas zjazdu niemieckich praw-

¹ J. Veselá, *O hospodářském vyzvědačství*, Praha 1937, s. 4.

² Národní archiv, fond Odborové sdružení československé [dalej: NA, f. OSČ], sygn. 9835/665.

ników w Lubece w 1931 r. W tej sprawie istotną rolę odgrywały też ustawy o nieuczciwej konkurencji, które były z omawianym zagadnieniem związane. Poważny problem stwarzali bowiem również pracownicy, którzy ujawniali informacje o produkcji zakładów, w których byli zatrudnieni. Pracujących w zakładzie obowiązywało zachowanie tajemnicy, lecz po odejściu z niego niełatwo było zabronić im korzystania ze zdobytej wiedzy i doświadczenia w nowym miejscu zatrudnienia³.

Jest więc oczywiste, że praktyka szpiegostwa gospodarczego ma bardzo długą historię, a sam problem był dosyć trudny do rozwiązania. Tym bardziej dziwi fakt, iż przemysłowy kraj, jakim była Czechosłowacja, tak długo tych spraw nie uporządkował, a przecież ze względu na okoliczności powstania państwa zwracano uwagę na rozwój sił bezpieczeństwa i zapewnienie jego niezależności na polu dyplomatycznym, wojskowym, gospodarczym oraz wywiadowczym. Czechosłowaccy politycy, a także wysocy rangą urzędnicy podlegający Ministerstwu Przemysłu, Handlu i Przedsiębiorstwa przez całe lata dwudzieste nie reagowali na liczne uwagi przedstawicieli organizacji związkowych działających w przedsiębiorstwach, w których sugerowali oni zmiany i uregulowanie kwestii szpiegostwa gospodarczego. Nie miał wpływu na przyspieszenie prac legislacyjnych również fakt, że niektórzy liderzy związków zawodowych byli równocześnie członkami Zgromadzenia Narodowego. Dopiero w pierwszej połowie lat trzydziestych XX w. podjęto kroki w celu przygotowania odpowiedniej ustawy. Powodem tego przyspieszenia był niewątpliwie trwający wówczas kryzys gospodarczy i dążenie do zwiększenia eksportu własnej produkcji, bowiem szkody spowodowane brakiem wcześniejszych działań legislacyjnych stały się wtedy odczuwalne. Wpływ na przyjęcie ustawy miał również przebieg wydarzeń w Niemczech i przejście władzy przez Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (NSDAP), a w związku z tym konieczność działań na rzecz obrony Czechosłowacji.

Przed przyjęciem specjalnej ustawy

Już w marcu 1921 r. czechosłowackie urzędy poinformowały, że litewska spółka transportowa „Extrans” z filiami w różnych krajach Europy (np. w Wielkiej Brytanii) w rzeczywistości powstała z niemieckiej inicjatywy, w celu szpiegostwa gospodarczego⁴. Dopiero od połowy lat dwudziestych prasa i urzędowe okólniki zwracały uwagę na zagraniczne wysiłki mające na celu zdobycie informacji dotyczących czechosłowackiej produkcji, podawały także przykłady szpiegostwa przemysłowego,

³ J. Veselá, *op. cit.*, s. 4–12.

⁴ Vojenský ústřední archiv – vojenský historický archiv, fond Vojenská policie Chust, kart. 32, čj. 2402/1921.

zwłaszcza w szklarstwie. Pisano też o podejrzanych działaniach podejmowanych zarówno przez rodzime, jak i zagraniczne przedsiębiorstwa w przemyśle drzewnym, ukrywanych pod płaszczykiem konserwacji oraz przeglądu stanu technicznego różnego rodzaju urządzeń. Chociaż tych podejrzeń ostatecznie nie potwierdzono, miało to wpływ na większe zainteresowanie sprawami szpiegostwa, nie tylko ze strony urzędów, ale przede wszystkim prasy. Prasa niekiedy rozpowszechniała niepotwierdzone informacje, jak np. wiadomość o rzekomym szpiegostwie obco-krajowców w spółce Tatra, produkującej samochody osobowe i ciężarowe. Przeprowadzone śledztwo nie potwierdziło tych pogłosek, prawdopodobnie chodziło jedynie o zemstę zwolnionych pracowników na byłym pracodawcy. Śledztwa często dotyczyły także osób występujących jako „profesjonalni naciągacze”.

Od połowy lat trzydziestych zauważalne było dążenie Niemiec do uzyskania poufnych informacji dotyczących czechosłowackiego przemysłu zbrojeniowego. Kontrole przeprowadzane przez czechosłowacką administrację państwową w zakładach produkcyjnych dostarczyły informacji o podejrzanych osobach lub potencjalnych zagrożeniach⁵. Niektóre przykłady rzekomego szpiegostwa wydają się jednak dosyć kuriozalne, np. gdy się okazało, że domniemanymi szpiegami byli w rzeczywistości urzędnicy organów kontrolnych, których po prostu nikt dokładnie nie sprawdził przy wejściu do zakładu. Podobne przypadki były dla firm ostrzeżeniem, natomiast aparatowi państwowemu przyniosły mnóstwo zbędnej korespondencji i zaangażowania w wyjaśnienie sprawy⁶. Z tego typu problemami borykały się nie tylko zwykłe zakłady, ale przede wszystkim te o znaczeniu strategicznym, jak np. Zbrojovka Brno, w której produkowano karabiny maszynowe i innego rodzaju broń, zatem podejrzane działania, jakie jej dotyczyły, niepokoiły urzędy państwowe⁷. Według Dyrekcji Policji w Brnie sytuacja była bardzo zła – zakłady starały się ukrywać przed administracją państwową swoje rzeczywiste możliwości produkcyjne i technologiczne, a równocześnie same prowadziły z innymi przedsiębiorstwami walkę wywiadowczą, w ramach której m.in. przekupywano pracowników. Zagraniczne firmy doskonale potrafiły określić skalę produkcji w czechosłowackim przemyśle i były w tym zakresie lepiej poinformowane niż czechosłowackie władze⁸.

⁵ Slovenský národný archív [dalej: SNA], f. Ústredňa štátnej bezpečnosti, sygn. 203-403-2, fol. 10–63, 95–194; Štátny archív v Košiciach, pracovisko Archív Trebišov, f. Okresní úrad Sečovce, kart. 4, čj. 161/1926.

⁶ SNA, f. Ústredňa štátnej bezpečnosti, sygn. 203-403-2, fol. 1–9.

⁷ *Ibidem*, fol. 65–67.

⁸ *Ibidem*, fol. 68–72.

Przykładem pogodzenia się firmy ze szpiegostwem gospodarczym jest incydent z zakładu „Palaba” w mieście Slaný, który dostarczał dla wojska sprzęt elektryczny (baterie, latarki itd.). Wiadomo było, że wśród pracowników znalazł się agent konkurencyjnej spółki, lecz brakowało dowodów, by wskazać kto nim jest. Ich brak uniemożliwił kierownictwu zakładu zwrócić się do urzędów państwowych z prośbą o pomoc. Prawdopodobnie poprzestano na prowadzeniu wewnętrznego śledztwa⁹.

W roku 1931 Dyrekcja Policji w Brnie złożyła raport, według którego zakłady przemysłowe, w tym Zbrojovka Brno, skarżyły się, że zgłoszenia wynalazku (patentu) są często odrzucane, ponieważ dane rozwiązanie techniczne zostało wcześniej zarejestrowane za granicą, najczęściej w Niemczech. Fakt ten wynikał jednak z kilku powodów, a jednym z nich była niechęć czechosłowackich spółek do zgłaszania patentów, w przeciwieństwie do przedsiębiorstw z Rzeszy, które chętnie z nich korzystały jako ze środka ochronnego przed czechosłowacką konkurencją. W przytoczonym wyżej raporcie brneńskiej policji stwierdzono, że służby państwowe są zupełnie bezradne jeśli chodzi o ochronę tajemnic gospodarczych, zwrócono także uwagę na bez troskę zakładów odnośnie do zabezpieczenia informacji o charakterze technicznym i naukowym. Problem stwarzali nie tylko pracownicy-obcokrajowcy, ale także pozostali emigranci, np. ci z Rosji, zbierający informacje, dzięki którym można było rozpocząć produkcję w Związku Radzieckim¹⁰.

Jak bardzo złożone było to zagadnienie, pokazuje przykład działalności korespondentów handlowych, których zadaniem nie było prowadzenie szpiegostwa przemysłowego, lecz jedynie pozyskiwanie informacji z ogólnodostępnych źródeł dla potrzeb biznesowych¹¹, co jest faktycznie jedną z metod służb wywiadowczych. O wykorzystywaniu korespondentów handlowych świadczy informacja z pierwszej połowy lat trzydziestych, mówiąca, że Niemieckie Stowarzyszenie Pomocników Handlowych (Deutscher Handelsgehilfe Verein) miało swoich informatorów w czechosłowackich zakładach. W ramach tego Stowarzyszenia powstał nawet specjalny oddział do spraw wojskowego i gospodarczego wywiadu, kierowany przez byłych oficerów niemieckiej armii¹².

⁹ D. Hubený, *Proměnlivé podnebí. Firma Pála v meziválečném období a její zapojení do příprav na obranu státu*, [w:] *Továrník Pála a Lepší Slaný. Katalog výstavy k 135. výročí narození vynálezce, továrníka a starosty města Jaroslava Jana Pály (27. 9. 1882 – 9. 3. 1963)*, Slaný 2017, s. 24, 44–45.

¹⁰ SNA, f. Ústředňa štátnej bezpečnosti, sygn. 203-403-2, fol. 68–72.

¹¹ L. Patočka, *Státní obchodní korespondenti*, „Hospodářský archiv” 1934, nr 41, s. 642–644.

¹² SNA, f. Ústředňa štátnej bezpečnosti, sygn. 203-403-2, fol. 94.

Jednym z kroków, które na podstawie ustawy o nieuczciwej konkurencji (nr 111) z 1927 r. podejmowały przedsiębiorstwa czy zrzeszenia przedsiębiorstw w celu ochrony swoich dóbr, był zakaz wstępu do fabryk osobom podejrzanym, co jednak było wiążące tylko dla członków poszczególnych zrzeszeń. Także kary za złamanie przepisów nie były odpowiednio wysokie, np. praski prezydent krajowy (*zemský prezident*) mógł według zarządzenia o ochronie przemysłu nałożyć na sprawców przestępstw karę pozbawienia wolności od 12 godzin do 14 dni lub grzywnę od 10 do 5000 korun¹³.

Wspomniana Ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji była jednym z niewielu aktów prawnych odnoszących się do kwestii ochrony tajemnic gospodarczych w Czechosłowacji, a na dodatek jej zasięg był bardzo ograniczony. Przede wszystkim dlatego, że nie koncentrowała się na szpiegostwie przemysłowym. Poważne utrudnienie stanowił również fakt, że na jej podstawie było możliwe tylko oskarżenie prywatne. Spółki więc niechętnie inicjowały postępowanie karne, które często związane było z nagłośnieniem w mediach sprawy toczącej się przed sądem, nie miały też zamiaru ujawniać poufnych informacji przed biegłymi sądowymi i oczywiście nie były zainteresowane żmudnym udowadnianiem winy. W wyniku tego z § 31 ustawy o nieuczciwej konkurencji (wykroczenie w sprawie nieuprawnionego szerzenia informacji zawierających tajemnicę handlową i dotyczącą produkcji) praktycznie nie korzystano¹⁴. Identyczny problem dotyczył § 13 omawianej ustawy, który umożliwiał oskarżanie pracowników i uczniów, którzy udostępniłi osobom trzecim informacje dotyczące tajemnicy handlowej lub produkcji, zabraniał korzystać z danych pozyskanych w nieuczciwy sposób, a także pozwalał domagać się odszkodowania.

Nadejście wielkiego kryzysu gospodarczego w 1929 r. uświadomiło władzom Czechosłowacji, że techniki produkcji oraz tajemnice gospodarcze nie powinny być traktowane wyłącznie jako majątek prywatny, skoro bowiem służą utrzymaniu i rozwojowi produkcji oraz zatrudnienia są związane z interesem publicznym. Ta zmiana podejścia nakładała nowe zadania na administrację państwową¹⁵. W Ministerstwie Przemysłu, Handlu i Przedsiębiorstwa tą agendą zajmował się referent Karel Skála, który podczas wykładu dla publiczności w połowie 1932 r., a później także w prasie potwierdził, że dotychczasowe środki przewidziane w §§ 13 i 31 ustawy o nieuczciwej konkurencji są niewystarczające i na dowód przywołał historię kradzieży wiedzy dotyczącej przemysłu szklarskiego w Jabloncu. Skála zwracał

¹³ Archiv Poslanecké sněmovny, f. Poslanecká sněmovna III. [dalej: APS, f. PS III.], kart. 214, inv. č. 4577; J. Veselá, *op. cit.*, s. 15.

¹⁴ APS, f. PS III., kart. 214, inv. č. 4577; J. Veselá, *op. cit.*, s. 13.

¹⁵ K. Skála, *Průmyslová špionáž a prostředky k jejímu odstranění*, „Soutěž a tvorba” 1932, R. VI, nr 5–6, s. 77.

uwagę na fakt, że na podstawie dotychczasowych ustaw można było karać jedynie za popełnione przestępstwa, nie istniały natomiast żadne sposoby przeciwdziałania takim praktykom¹⁶.

Problem stanowiło też określenie, czym jest tajemnica produkcyjna¹⁷. Nie jest więc zaskakujące, że Skála, w którego gestii znajdowały się przede wszystkim patenty, znaki towarowe i wzory – ogólnie sprawy związane z Urzędem Patentowym podlegającym Ministerstwu Przemysłu, Handlu i Przedsiębiorstwa, zamierzał w celu pokonania przeszkód wykorzystać właśnie ten urząd. Tej instytucji przedsiębiorcy mieli zgłaszać tajemnice dotyczące produkcji:

Juž sam fakt formalnego zgłoszenia tajemnicy produkcyjnej do urzędu miałby wielkie znaczenie. Przede wszystkim podkreśliłoby to, że pewne cechy i właściwości produktu są – zgodnie z wolą właściciela przedsiębiorstwa – tajemnicą jego produkcji. W razie sporu taki przedsiębiorca nie musiałby udowadniać, że mamy do czynienia z tajemnicą, ani że w ogóle chodzi o tajemnicę produkcyjną. Zapis takiej tajemnicy byłby również ostrzeżeniem dla innych przedsiębiorców – zarówno w kraju, jak i za granicą – oraz przestrożą dla pracowników, którzy po zakończeniu stosunku pracy mieliby w tej sprawie szczególnie zaostrome obowiązki¹⁸.

Urząd Patentowy miał według założeń rozpatrywać w przypadku sporu, czy mamy do czynienia z tajemnicą produkcji czy z ogólnie znanym faktem. Skála uważał, że Urząd Patentowy jest w tej kwestii jak najbardziej kompetentny i sądy musiałyby od niego żądać ekspertyzy¹⁹. Takie podejście wynikało z faktu, że skoro Urząd Patentowy posiadał kompetencje do oceny, czy dane rozwiązanie było nowe czy powszechnie znane, to mógł równocześnie to samo zrobić w sprawie tajemnicy produkcji²⁰. Spory pomiędzy pracodawcą i byłymi pracownikami mogło według Skály rozstrzygnąć gremium złożone z przedstawicieli obydwu stron, służąc też fachową pomocą sędziemu, który mógł ewentualnie swoją decyzję oprzeć na już istniejącym precedensie²¹.

¹⁶ *Ibidem*, „Soutěž a tvorba” 1932, R. VI, nr 5–6, s. 78.

¹⁷ *Ibidem*, „Soutěž a tvorba” 1932, R. VI, nr 7–9, s. 138–139.

¹⁸ „Již existence takovéhohoto formálního oznámení výrobního tajemství u úřadu měla by velký význam. Především by se tím zdůraznilo, že určité vlastnosti a zvláštnosti výrobní tvoří podle vůle vlastníka podniku tajemství jeho výroby. V případě sporu nemusil by takový podnikatel dokazovati, že jde o tajemství jeho a že vůbec jde o výrobní tajemství. Zápis takovéhohoto tajemství byl by i výstrahou pro jiné podnikatele v tuzemsku i v cizině, ale i výstrahou pro zaměstnance, jenž by pak po ukončení služebního poměru měl v příčině jich zvláštní zostřené povinnosti”. *Ibidem*, „Soutěž a tvorba” 1932, R. VI, nr 7–9, s. 139.

¹⁹ *Ibidem*, „Soutěž a tvorba” 1932, R. VI, nr 7–9, s. 139.

²⁰ *Ibidem*, „Soutěž a tvorba” 1932, R. VI, nr 10–11, s. 167.

²¹ *Ibidem*, „Soutěž a tvorba” 1932, R. VI, nr 12, s. 210–211.

1. Dr Karel Skála na zdjęciu z dowodu w 1931 r.
(Źródło: Národní archiv, f. Policejní ředitelství Praha II. – všeobecná spisovna, kart. 10276, sygn. S 2496/15, manipulační období 1941–1950)

Z drugiej strony w pierwszej połowie lat trzydziestych Urząd Patentowy nie dysponował nawet odpowiednią siedzibą, co znalazło potwierdzenie w wynikach kontroli Najwyższego Urzędu Skarbowego i Kontroli. Warunki istniejące w pomieszczeniach Urzędu uniemożliwiały zabezpieczenie tajnych akt, ponadto był on dosłownie zawałony ponad 20 000 nierozpatrzonych zgłoszeń (patentów), co stało się nawet powodem interpelacji poselskich²². Ponadto Urzędowi doskwierały braki kadrowe. Wydaje się więc, biorąc pod uwagę okoliczności kadrowo-lokalowe, że powyższa propozycja Skáli była nieco naiwna. Równocześnie był to jednak sygnał, że Ministerstwo Przemysłu, Handlu i Przemysłowstwa nareszcie uświadomiło sobie, że konieczne jest znalezienie trwałego rozwiązania.

²² D. Hubený, *100 let Patentového úřadu v Praze*, Praha 2019, s. 26–27.

Przygotowania do ustawy specjalnej

Przyjęcia ustawy przeciwko szpiegostwu gospodarczemu długo domagali się posłowie Zgromadzenia Narodowego, zwłaszcza ci, którzy w tych sprawach zgłaszali interpelacje i pytania, jak np. poseł NSDAP Hugo Simm, który pod koniec 1929 r. interpelował w sprawie ochrony przemysłu szklarskiego w Jabloncu, będącego przedmiotem zainteresowania obcokrajowców. Minister przemysłu próbował, w swojej odpowiedzi z wiosny 1930 r., uspokoić posłów stwierdzeniem, że ustawa o nieuczciwej konkurencji jest w pełni wystarczająca. Równocześnie jednak potwierdzał, że na jej podstawie można działać tylko w razie już istniejących szkód. Minister przyznał, że mógłby przygotować ustawę podejmującą problem szpiegostwa przemysłowego, gdyby istniało zainteresowanie nią ze strony przedsiębiorców²³.

Kolejny poseł NSDAP Rudolf Kasper wraz z innymi posłami zwracał uwagę, że próby przeniknięcia do jabloneckiego przemysłu miały miejsce już przed I wojną światową. Dalej mówił o słabej ochronie prawnej i zdarzającym się bagatelizowaniu problemu przez pracodawców i pracowników. Ministerstwo Przemysłu, Handlu i Przedsiębiorstwa musiało przyznać, że pomimo podjętego administracyjno-profilaktycznego postępowania przeciwko działaniom wywiadowczym, przemysł w Jabloncu doznał poważnych strat. Znów zatem musiało konstatować, że ustawa o nieuczciwej konkurencji jest niewystarczająca, i to dlatego, że reaguje na powstałe już szkody, a nie im zapobiega. Z tych powodów zaczęło rozpatrywać możliwość współpracy przy opracowywaniu nowej ustawy z zainteresowanymi nią przedsiębiorstwami. Zakłady, do których się w tej sprawie zwróciło, miały różne zdania na jej temat. W pierwszej kolejności zwracały uwagę na to, żeby nie doszło do utrudnień w wymianie międzynarodowej, co stwarzało kolejne przeszkody teoretyczno-metodycznego charakteru, np. określenie tajemnicy produkcji, o którym pisał Karel Skála²⁴. Opisana wyżej działalność posłów antypaństwowej Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei była motywowana dążeniem do ochrony samych niemieckich pracowników mieszkających i pracujących w Czechosłowacji w szklarstwie, a nie tej gałęzi przemysłu, tak istotnej dla Republiki Czechosłowackiej.

²³ APS, f. PS III., kart. 128, spisová značka T549/XIV. Tisk 115/II-1929, NS RČS 1929–1935, PS, tisk 115, část č. 1 (2. 11. 1918) (psp.cz), https://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/tisky/t0115_01.htm (dostęp: 2 X 2021); Tisk 549/XIV-1930, NS RČS 1929–1935, PS, tisk 549, část č. 2 (2. 11. 1918) (psp.cz), https://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/tisky/t0549_02.htm (dostęp: 2 X 2021).

²⁴ APS, f. PS III., kart. 188, spisová značka T2171/V; Tisk 2069/VI-1932, NS RČS 1929–1935, PS, tisk 2069, část č. 2 (2. 11. 1918) (psp.cz), https://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/tisky/t2069_02.htm (dostęp: 2 X 2021); Tisk 2171/V-1933, NS RČS 1929–1935, PS, tisk 2171, část č. 1 (2. 11. 1918) (psp.cz), https://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/tisky/t2171_01.htm (dostęp: 2 X 2021).

Nie tylko w Jabloncu, ale również w regionie Gór Izerskich przemysł szklarski zagrożony był szpiegostwem, na co też zwracały uwagę interpelacje posłów reprezentujących różne partie polityczne z końca listopada 1933 r. Właściwie stanowiły one oskarżenie Ministerstwa Przemysłu, Handlu i Przedsiębiorstwa o brak działań, i to na podstawie udokumentowanych przypadków wykrycia szpiegostwa gospodarczego obcych krajów, osób i przedsiębiorstw korzystających z nieodpowiedniego działania czechosłowackich urzędów²⁵.

Krytyki nie szczędzili też przedstawiciele związków zawodowych, którzy 22 listopada 1933 r. przekazali Ministerstwu Przemysłu, Handlu i Przedsiębiorstwa memorandum. W opinii Ministerstwa inicjatywy związkowców „nie można było zrealizować, ponieważ [projekt ustawy] jest ponikąd jednostronny i w niektórych swoich założeniach trudny do wykonania”²⁶. Tymczasem działalność związkowców nie była zaskakująca, dostrzegali oni bowiem straty, jakie poniósł przemysł szklarski w Jabloncu w związku z wcześniejszym pojawieniem się za granicą za sprawą szpiegostwa niektórych produktów, co zmniejszało możliwości eksportowe tego sektora gospodarki. W rzeczywistości wszystkie gałęzie przemysłu były zainteresowane większą ochroną tajemnic (w Czechosłowacji domagano się objęcia nią np. szklarstwa, przemysłu chemicznego lub ceramicznego, w Niemczech zaś głównie chemicznego i elektrotechnicznego). Pojawiały się również głosy sprzeciwu wobec przyjęcia ustawy regulującej kwestie szpiegostwa gospodarczego, wskazujące na sąsiednie Niemcy, gdzie zadowolono się nowelizacją ustawy o nieuczciwej konkurencji, zwłaszcza że podobny czechosłowacki akt prawny był ciągle surowszy niż ten niemiecki po nowelizacji!²⁷

Projekt ustawy szklarskich związkowców przekazany Ministerstwu zmusił jednak urzędy do podjęcia pewnych działań w tej sprawie. Właściwie Ministerstwo, które do tej pory nie było pewne, co zrobić, teraz w końcu miało jakąś podstawę do podjęcia kolejnych kroków. W 1934 r. rozpoczęto pracę nad nową ustawą. Podejście przedstawicieli Ministerstwa do projektu związkowców odzwierciedla komentarz prezesa związku szklarskich robotników w Teplicach-Šanowie Karla Viktorý:

Oczywiście dr Skála w uzasadnieniu do projektu co prawda nie mógł tego faktu pominąć – musiał go stwierdzić – ale nie byłby biurokratą uprzedzonym wobec naszych robotniczych działaczy, gdyby nie uznał naszego wniosku za niewystarczający i „zbyt

²⁵ Tisk 2393/VIII-1933, NS RČS 1929–1935, PS, tisk 2393, část č. 2 (2. 11. 1918) (psp.cz), https://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/tisky/t2393_02.htm (dostęp: 2 X 2021).

²⁶ APS, f. PS III., kart. 214, inv. č. 4577.

²⁷ J. Veselá, *op. cit.*, s. 14–16.

jednostronny”, chociaż sam w swoim projekcie wykorzystał wiele naszych myśli i argumentów. Oczywiście nasi robotniczy działacze niestety nie mają monopolu na rozum – ten ma tylko nasza biurokracja²⁸.

Karel Viktora, który dla Rady Doradczej ds. Gospodarczych²⁹ (*Poradní sbor pro otázky hospodářské*) przygotował obszerne sprawozdanie i oficjalnie podziękował Karlowi Skálovi za projekt ustawy, prywatnie był jednak zdania, że propozycja związków zawodowych odnośnie do ochrony produkcji jest po prostu zbyt surowa. Liczne przykłady potwierdzające, że zatrudnianie cudzoziemców i emigrantów doprowadziło do ujawnienia tajemnic produkcyjnych, spowodowały, że żądano również wprowadzenia w życie polityki migracyjnej, śledzenia działalności gospodarczej Czechów na obczyźnie, powstania specjalnych formacji policji w wybranych gałęziach przemysłu i większego korzystania z doświadczeń i wiedzy związków zawodowych. Związki domagały się o wiele surowszych kar, włącznie z konfiskatą majątku przepisanego na rodzinę, co miało całkowicie eliminować jakiegokolwiek dochody z działalności przestępczej. W związku z tym oczekiwano wydania szczegółowego rozporządzenia przez rząd³⁰. Z wielu uwag związkowców do projektu ministerialnego warto jeszcze wspomnieć postulat głoszący, żeby wniosek do sądu mogły składać również: Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Ministerstwo Spraw Zagranicznych i Ministerstwo Opieki Społecznej³¹. Żaden z tych postulatów nie znalazł się w ustawie.

Dnia 20 czerwca 1934 r. Ministerstwo Przemysłu, Handlu i Przedsiębiorstwa przedstawiło rządowi projekt ustawy³². Rząd obradował nad nią w połowie lipca, przed przerwą wakacyjną i przyjął ją z drobnymi korektami³³. Premier wysłał

²⁸ NA, f. OSČ, sygn. 9835/665: „Ovšem dr Skála v důvodové zprávě k osnově sice tento fakt nemohl přejíti – musel jej konstatovati – ale nebyl by byrokratem zaujatým proti našim dělnickým pracovníkům, kdyby neoznačil náš návrh za nedostatečný a »příliš jednostranný« ačkoliv z něho použil sám v osnově mnohou myšlenku a argument. Ovšem naši dělničtí pracovníci nemají bohužel patentu na rozum, ten má jen naše byrokracie”.

²⁹ Więcej na ten temat *vide*: J. Pažout, M. Sedláková, *Poradní sbor pro otázky hospodářské, Praha. PSOH (1905) 1920–1938 (1939). Inventář*, Praha 2007; D. Jančík, *Počátky Poradního sboru pro otázky hospodářské jako nástroje společenského konsenzu*, [w:] *Na pozvání Masarykova ústavu*, t. III, Praha 2007, s. 39–49.

³⁰ NA, f. OSČ, sygn. 9835/665.

³¹ *Ibidem*.

³² APS, f. PS III., kart. 214, inv. č. 4577.

³³ NA, f. Předsednictvo ministerské rady, kart. 4112, 19. schůze XIII. vlády z 13. a 14. července 1934, fol. 80; tekst projektu ustawy wraz z uzasadnieniem, zawierający poprawki: fol. 553–557.

projekt rządowy do Zgromadzenia Narodowego 18 października 1934 r. z prośbą o jego jak najszybsze rozpatrzenie. Zgromadzenie zajęło się ustawą jeszcze w październiku 1934 r., a referentem zastępującym wnioskodawcę był Karel Skála, który następnie uczestniczył w pracach nad ustawą w poszczególnych komisjach³⁴. Komisja Prawnicza Izby Poselskiej zajmowała się rządowym projektem ustawy na posiedzeniu 11 grudnia 1934 r., a referentem sprawy w Komisji i na posiedzeniu plenarnym był poseł partii chrześcijańskiej Ladislav Daněk. Komisja uchwaliła projekt w przedstawionej wersji³⁵. Tydzień później, 18 grudnia 1934 r., ustawę przedyskutowano także podczas posiedzenia Komisja do Spraw Handlu i Przemysłownictwa z identycznym wynikiem, o czym informował na posiedzeniu parlamentu poseł sprawozdawca Josef Tykal z partii socjalistycznej³⁶.

Na wiosnę 1935 r. nad ustawą w wersji rządowej debatowało Zgromadzenie Narodowe. Izba Poselska podczas swojego 365. posiedzenia 26 marca 1935 r. zaakceptowała projekt, dokonując jedynie korekt gramatycznych we wstępie aktu prawnego³⁷. Senat zaakceptował pozytywną opinię Komisji Prawniczej i Komisji do Spraw Handlu i Przemysłownictwa na swoim 299. posiedzeniu 9 kwietnia 1935 r. Podczas obrad ogłoszono kilka przemówień, w których jednak tylko podkreślano potrzebę przyjęcia takiej ustawy³⁸.

Specjalna ustawa o szpiegostwie gospodarczym

Uchwalona przez parlament ustawa o szpiegostwie gospodarczym w § 1 obszernie definiowała termin „tajemnica gospodarcza”, który rozumiano jako:

akty prawne, przedmioty inne, fakty właściwe albo inaczej ważne dla produkcji lub zbytu niektórego tutejszego zakładu gospodarczego lub pewnej gałęzi przedsiębiorstwa, których zachowanie w tajemnicy jest istotne dla interesu publicznego, zwłaszcza dla utrzymania i zwiększenia zatrudnienia, eksportu albo rywalizacji miejscowych przedsiębiorstw gospodarczych albo różnych gałęzi działalności gospodarki³⁹.

³⁴ APS, f. PS III. kart. 214. inv. č. 4577.

³⁵ APS, f. PS III. kart. 100. inv. č. 1613.

³⁶ APS, f. PS III. kart. 111. inv. č. 1748.

³⁷ NS RČS 1929–1935, PS, 365. schůze, část 3/3 (26. 3. 1935) (psp.cz), <https://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/stenprot/365schuz/s365003.htm> (dostęp: 2 X 2021).

³⁸ NS RČS 1929–1935, Senát, 299. schůze, část 3/4 (9. 4. 1935) (psp.cz), <https://www.psp.cz/eknih/1929ns/se/stenprot/299schuz/s299003.htm> (dostęp: 2 X 2021).

³⁹ „rozumějí se v tomto zákoně zařízení, opatření, předměty a jiné skutečnosti příznačné nebo jinak významné pro výrobu nebo odbyt určitého zdejšího hospodářského podniku nebo

W przytoczonym paragrafie jednocześnie podano, że tajemnica nie dotyczy wynalazków i postępowania związanego z uzyskaniem ochrony patentowej. Ustawa również nie obejmowała zwykłych gospodarczych i technicznych kontaktów między firmami i koncernami (np. wymiany doświadczeń, umów licencyjnych i kontaktów grupowych), jeżeli „takich kontaktów i połączeń [...] nie nadużywano w celu uruchomienia za granicą typowej dla danego kraju produkcji”⁴⁰.

Tajemnicą gospodarczą można było według różnych definicji objąć też dane dotyczące: zbytu towarów, zakupu surowców, list dostawców, klientów, agentów, ale także terminy płatności polis ubezpieczeniowych, przepisy dotyczące obowiązujących procedur, księgi receptur, modele, katalogi, metody produkcji, negocjacje handlowe, przygotowania do działań sezonowych, szkice, księgi wzorów, wynagrodzenia, materiały niezbędne do ustalania cen, ceny zakupowe, sprawozdania z delegacji, inwentaryzacji, plany sprzedażowe oraz procedury niepodlegające ochronie patentowej⁴¹. Procedury te regulowały również: przejęta przez Czechosłowację austriacka ustawa patentowa (1897) i ustawa o obronie państwa, która umożliwiała wgląd organów wojskowych w potencjalnie przydatne zgłoszenia patentów i ich wywłaszczenie na rzecz obrony kraju⁴². Tajemnica gospodarcza była ponadto powiązana z tajemnicą produkcyjną i handlową, ukształtowaną przez literaturę prawniczą w odniesieniu do ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji⁴³. Ustawa o szpiegostwie gospodarczym definiowała tajemnicę gospodarczą jako wartość, której należała się ochrona na mocy § 1. Za tę można było uważać wszystko, co zagrażało zatrudnieniu i utrzymaniu eksportu⁴⁴. Ochronie, zgodnie z ustawą, nie podlegała wymiana informacji w ramach zwykłych stosunków gospodarczych (np. umowy licencyjne, wymiany doświadczeń, staże, współpraca przedsiębiorstw), jednak pod warunkiem, że ważna dla Czechosłowacji produkcja nie zostanie przeniesiona za granicę. Ustawa obejmowała krajowe firmy i całe obszary gospodarki. Nie precyzowała jednak, na jakiej podstawie należy uznawać przedsiębiorstwa za krajowe (np. czy według tego, kto ma decydujący wpływ na zarządzanie firmą) ani jak postępować w przypadku udziału kapitału zagranicznego⁴⁵.

určitého oboru zdejšího hospodářského podnikání, jichž zachování v tajnosti je v důležitém zájmu veřejném, zejména v zájmu na zachování a rozšíření zaměstnanosti, vývozu nebo souěživosti zdejších hospodářských podniků nebo určitých oborů hospodářského podnikání”
 „těchto styků a spojení [...] zneužito k zavedení výroby pro tuzemsko příznačné v cizině”.

⁴⁰ J. Veselá, *op. cit.*, s. 25.

⁴¹ *Vide*: D. Hubený, *100 let Patentového...*, s. 27–29.

⁴² *O hospodářském vyzvědačství*, „Právník” 1937, R. LXXVI, s. 64.

⁴³ J. Veselá, *Trestní ochrana hospodářského tajemství*, „Právní prakse” 1937, R. I, nr 6, s. 186.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 187.

Dругi paragraf definiował szpiegostwo gospodarcze jako świadome działanie zagrażające „ważnemu interesowi publicznemu” poprzez „ujawnienie tajemnicy gospodarczej [...] bezpośrednio lub pośrednio za granicę, lub wykorzystanie tej tajemnicy za granicą – we własnym lub cudzym przedsiębiorstwie”. Dotyczyło to również osoby, która:

pozyskuje tajemnicę gospodarczą w celu jej ujawnienia bezpośrednio lub pośrednio za granicę, albo w celu wykorzystania jej tam we własnym lub cudzym przedsiębiorstwie, sporządza opis, plan, szkic, próbkę, model lub zdjęcie urządzenia lub przedmiotu stanowiącego tajemnicę gospodarczą, kradnie je, w inny sposób zdobywa, przechowuje, przepisuje, odwzorowuje lub fotografuje, albo zleca lub pozwala na przepisanie, odwzorowanie lub sfotografowanie planu, szkicu, próbki, modelu, zdjęcia lub dokumentu, które stanowią tajemnicę gospodarczą lub z których można ją poznać⁴⁶.

Sprawcom, współnikom (pośrednim i bezpośrednim) lub inicjatorom takich działań groziła kara 1–5 lat więzienia (§ 2) i grzywna do wysokości 500 000 koron (§ 4). Zagrożenie ważnemu interesowi publicznemu (według § 2) było karane 1–12 miesiącami więzienia (§ 3) i była też możliwa kara pieniężna do wysokości 200 000 koron (§ 4), przy czym wskazano, że „próba takiego wykroczenia jest karana na Słowacji i Rusi Podkarpackiej” (§ 3). Ten paragraf więc wyraźnie gwarantował karalność takiego postępowania w regionach, które były wcześniej objęte prawem węgierskim⁴⁷. W przypadku przestępstwa zdecydowano, aby „korzyść materialną, którą sprawca uzyskał bezpośrednio lub pośrednio, albo wartość należną w związku z wyrokiem skazującym oznaczyć jako przepadłą na rzecz państwa” (§ 4).

Według § 6 karany był obywatel Czechosłowacji i obcokrajowiec, jeżeli złamał §§ 2 i 3 za granicą, bez względu na zagraniczne prawo. To postanowienie zostało przyjęte ze względu na fakt, że w wielu krajach szpiegostwo przemysłowe nie było nielegalne. Ściganie jednak było w praktyce ograniczone zasadami ekstradykcji

⁴⁶ „důležitý zájem veřejný” poprzez „vyzradí hospodářské tajemství [...] přímo nebo nepřímo do ciziny nebo užije v cizině ve vlastním nebo v cizím podniku hospodářského tajemství”, dále ten, kto „hospodářské tajemství vyzvídá, aby je vyzradil přímo nebo nepřímo do ciziny nebo aby ho tam ve vlastním nebo cizím podniku užil, za tímž účelem zhotoví popis, plán, náskres, vzorek, model nebo snímek zařízení nebo předmětu, jenž je hospodářským tajemstvím, odcizí, jinak opatří, přechovává, opíše, obkreslí nebo ofotografuje nebo jiné dá nebo nechá opsati, obkresliti nebo ofotografovati plán, náskres, vzorek, model, snímek nebo spis, které jsou hospodářským tajemstvím nebo z nichž lze hospodářské tajemství seznati”. Artykuł 2 ustawy nr 71/1935.

⁴⁷ APS, f. PS III., kart. 214, inv. č. 4577; J. Veselá, *O hospodářském...*, s. 37.

danego kraju, wydanie podejrzanego o przestępstwo było prawdopodobnie możliwe tylko wtedy, gdy czyn był karalny w Czechosłowacji i w tym drugim kraju⁴⁸.

Na mocy wspomnianej ustawy odpowiedzialnością karną objęte były również poważne następstwa niedbalstwa. W przypadku gdy przedsiębiorca lub inne uprawnione podmioty nie dochowały należytej staranności w zabezpieczeniu informacji objętych ochroną wspomnianą w §§ 2 i 3 ustawy, właściciel mógł zostać ukarany jednym miesiącem więzienia lub grzywną do 50 000 koron (§ 7).

W ustawie zdefiniowano trzy rodzaje przekroczenia prawa:

- 1) przestępstwo szpiegostwa przemysłowego – bezpośrednie i pośrednie ujawnienie tajemnicy gospodarczej za granicę;
- 2) wykroczenie szpiegostwa gospodarczego – zdradzenie tajemnicy gospodarczej „nieuprawnionej osobie”;
- 3) wykroczenie polegające na niedbałej ochronie tajemnicy gospodarczej – zaniechanie podjęcia niezbędnych środków mających zapobiec jej ujawnieniu⁴⁹.

Ustawa różniła ponadto pomiędzy rażącym niedbalstwem skutkującym zagrożeniem a zaniechaniem zgłoszenia przypadku szpiegostwa gospodarczego⁵⁰.

Podczas gdy §§ 2–4, 6 i 7 przewidywały sankcje karne, § 5 ustawy o szpiegostwie gospodarczym zapewniał bezkarność osobom, które wyraziły skuteczny żal, tj. zapobiegły dokonaniu przestępstwa lub występku określonego w ustawie o szpiegostwie gospodarczym bądź zgłosiły przygotowania do jego popełnienia odpowiednim władzom. Natomiast osoba, która sama zorganizowałaby przygotowanie przestępstwa w celu jego późniejszego zgłoszenia, a więc tzw. agent prowokator, pozostawała odpowiedzialna karnie.

Wniesienie oskarżenia prywatnego było na podstawie ustawy o szpiegostwie gospodarczym możliwe „tylko z pełnomocnictwem” Ministerstwa Przemysłu, Handlu i Przedsiębiorstwa i trzeba było je przedłożyć najpóźniej wraz ze złożeniem aktu oskarżenia, wycofanie było możliwe do rozpoczęcia wygłoszenia wyroku (§ 8). To postanowienie miało nieco złagodzić ewentualne surowe zastosowanie ustawy i zapewnić całkowitą celowość postępowania karnego⁵¹. Tak sprecyzowana procedura oskarżenia publicznego miała być gwarancją, że postanowienia ustawy nie będą nadużywane w celu szykanowania konkurencji, do czego dochodziło w związku z ustawą o nieuczciwej konkurencji⁵². Sama procedura uległa komplikacji, ponieważ

⁴⁸ J. Veselá, *O hospodářském...*, s. 37.

⁴⁹ Eadem, *Trestní...*, s. 187–189; eadem, *O hospodářském...*, s. 28.

⁵⁰ Eadem, *Trestní...*, s. 189; eadem, *O hospodářském...*, s. 34–35.

⁵¹ APS, f. PS III., kart. 214, inv. č. 4577; J. Veselá, *O hospodářském...*, s. 38.

⁵² J. Frydrych, *Ochrana proti průmyslové špiónáži*, „Právní obzor” 1935, R. XVIII, s. 256.

Ministerstwo w praktyce nalegało na swoją stałą obecność podczas całego postępowania, aby być na bieżąco i w pełni informowane, czy nie zaistniały przesłanki do cofnięcia zezwolenia, jednak jego przedstawiciel miał jedynie bierny status obserwatora i składał wnioski wyłącznie za pośrednictwem prokuratora publicznego⁵³. W toku postępowania można było wyłączyć jawność rozprawy – zarówno z urzędu, jak i na wniosek podmiotu, którego tajemnica była przedmiotem postępowania (§ 10). Wyłączenie jawności mogło także nastąpić na wniosek, który faktycznie mógł złożyć każdy, a sąd mógł go uwzględnić niezależnie od tego, od kogo pochodził⁵⁴. W ramach procesu sądowego szczególną wagę przywiązywano do biegłych sądowych i w razie podejrzenia o ich stronniczość oraz brak zachowania tajemnicy wybierano innych ekspertów.

Sąd mógł się również zwrócić do Ministerstwa Przemysłu, Handlu i Przemysłowości o opinię, jeśli rozpatrywanej sprawy nie można było uznać za zwykłe handlowe i techniczne kontakty (§ 11). Złożenie wniosku o opinię zależało wyłącznie od decyzji sądu⁵⁵, dla którego Ministerstwo występowało jako podwójny gwarant: 1) merytoryczny i 2) gwarant postępowania karnego⁵⁶. Ustawa nr 71/1935 w niektórych aspektach, jeśli chodzi o postępowanie z powództwa prywatnego, odnosiła się do zapisów zawartych w ustawie o nieuczciwej konkurencji (nr 111/1927 w Dzienniku Ustaw), przykładowo poprzez umożliwianie przedłużenia terminów przewidzianych na wniesienie oskarżenia prywatnego w tej ustawie (§ 9). Niektóre przepisy zawarte zarówno w ustawie o nieuczciwej konkurencji, i jak w ustawie o ochronie Republiki (ustawa nr 50/1923) – odnoszące się do zdrady stanu, zdrady tajemnicy państwowej i zdrady wojskowej – nie zostały w żadnym stopniu ograniczone ani naruszone ustawą o szpiegostwie gospodarczym (§ 12). Ten ostatni paragraf wzbudził jednak wśród prawników pewne wątpliwości co do swojej celowości, ponieważ wspomniane ustawy – a także ich przepisy wykonawcze – w pewnym stopniu regulowały to samo zagadnienie, czyli ochronę tajemnicy gospodarczej w interesie publicznym, jednak czyniły to w sposób rozproszony i niespójny, np. pod względem sankcji⁵⁷. W rzeczywistości trzeba jeszcze wziąć pod uwagę przyjęcie ustawy patentowej i ustawy o obronie kraju.

⁵³ O. Gellner, *Několik trestně právních a trestně procesních poznámek k zákonu o hospodářském vyzvědačství*, „Soutěž a tvorba” 1936, R. IX, nr 3, s. 39–40.

⁵⁴ *Ibidem*, s. 40.

⁵⁵ APS, f. PS III., kart. 214, inv. č. 4577; J. Veselá, *O hospodářském...*, s. 41.

⁵⁶ O. Gellner, *op. cit.*, s. 40.

⁵⁷ J. Veselá, *O hospodářském...*, s. 42–45.

Po uchwaleniu ustawy

Ogłoszenie ustawy wzbudziło zainteresowanie prasy zajmującej się sprawami gospodarczymi, która na swoich łamach informowała o podstawowych założeniach aktu prawnego⁵⁸ i przedstawiła go też w całości⁵⁹. W radiu dla przemysłu, handlu i przedsiębiorstwa w poniedziałek 5 kwietnia 1937 r. nadano audycję z wykładem dr. Václava Kvičery z trafnym tytułem *Szpiegostwo przemysłowe*⁶⁰.

2. Jarmila Veselá (ur. 29 IX 1899) na zdjęciu z 1923 r.
(Źródło: Národní archiv, f. Policejní ředitelství Praha II. – všeobecná spisovna, kart. 11959, sygn. V2151/2, manipulační období 1931–1940)

⁵⁸ „Český Lloyd”, 27 IV 1935, R. LI, nr 34.

⁵⁹ „Český Lloyd”, 1 V 1935, R. LI, nr 35.

⁶⁰ „Český Lloyd”, 20 III 1937, R. LIII, nr 23.

Ekspertem od ustawy o szpiegostwie przemysłowym stała się dr hab. Jarmila Veselá, pracująca w Instytucie Kryminologii Uniwersytetu Karola⁶¹. Veselá wygłosiła na ten temat 19 listopada 1936 r. wykład na wspólnym posiedzeniu stowarzyszenia prawniczego „Jednota” oraz Czechosłowackiego Stowarzyszenia Prawa Karnego w Pradze⁶². Nie jest więc zaskakujące, że stała się obiektem zainteresowania służb bezpieczeństwa, które weryfikowały jej wiarygodność⁶³. Na marginesie tego można dodać, że obszar zagadnień podejmowanych przez Veselá był szerszy niż wyżej wspomniana ustawa, np. w związku z III zjazdem czechosłowackich prawników brała ona udział w IV sesji naukowej dotyczącej prawa karnego i współpracowała w panelu: „Jak powinno się dostostować prawo karne dla młodzieży?”⁶⁴.

Analizując ustawę, Veselá dostrzegła podstawowy problem w konflikcie interesów między pracownikami a pracodawcami w zakresie zachowania tajemnicy po zakończeniu stosunku pracy, przy czym kłopot polegał na tym, że nie zawsze możliwe jest rozróżnienie między tajemnicą przedsiębiorstwa a wiedzą pracownika. Czechosłowacka ustawa ten spór rozwiązywała, zaznaczając, że „chce wziąć pod uwagę wyższy interes publiczny”⁶⁵. Veselá uważała, że ustawa sprzeciwia się zasadom demokracji. Sama opowiadała się raczej za tym, żeby państwo występowało tylko w ochronie czechosłowackiego przemysłu przed konkurencją zagraniczną⁶⁶.

Ustawa o szpiegostwie przemysłowym mogła według Jarmily Veselej sprawić wymiarowi sprawiedliwości trudności w związku z prawdopodobieństwem konieczności dokonywania rozstrzygnięć natury etycznej. Mogła bowiem być zastosowana do ochrony interesów publicznych (np. zatrudnienia) też w przypadku, gdy tajemnica zawierała informacje, „które były niezgodne z dobrymi obyczajami”, więc trzeba było zdecydować, „który interes przeważa”⁶⁷.

Latem 1938 r. pojawiły się w prasie informacje o nowelizacji, która miała uzupełnić ustawę odnośnie do szpiegostwa w wyniku niedbalstwa oraz wywiezienia tajemnicy przemysłowej za granicę. Wzrastała bowiem liczba aktów oskarżenia, jak i umorzenia spraw z powodu braku udowodnienia świadomego złamania § 1 ustawy o szpiegostwie przemysłowym⁶⁸.

⁶¹ NA, f. Policejní ředitelství Praha II. – všeobecná spisovna, kart. 11959, sygn. V2151/2, manipulační období 1931–1940.

⁶² *O hospodářském vyzvědačství...*, s. 63.

⁶³ NA, f. Policejní ředitelství Praha II. – prezidium, kart. 1494, sygn. 42/V-41/42, manipulační období 1931–1940.

⁶⁴ *Třetí sjezd právníků československých v Bratislavě 1930*, „Právní obzor” 1929, R. XII, s. 339.

⁶⁵ *O hospodářském vyzvědačství...*, s. 63.

⁶⁶ *Ibidem*, s. 65.

⁶⁷ *Ibidem*, s. 64.

⁶⁸ „Český Lloyd”, 20 VIII 1938, R. LIV, nr 63.

Zakończenie

Ze względu na to, że sprawami gospodarczymi w Czechosłowacji zajmował się resort Ministerstwa Przemysłu, Handlu i Przemysłowców, został on wnioskodawcą ustawy o szpiegostwie przemysłowym. Wydaje się jednak, że Ministerstwo przez długi czas lekceważyło znaczenie ochrony tajnych informacji. Zwłoka w przygotowaniu ustawy nie była bowiem jedynym przypadkiem, kiedy nie postępowano o zdecydowanie. Ministerstwo ignorowało również fakt, że w Urzędzie Patentowym pracowali urzędnicy narodowości niemieckiej, którzy próbowali nawet przejść do Urzędu Patentowego Rzeszy. Kiedy z inicjatywy wywiadu wojskowego Urząd Patentowy starał się ograniczyć ich dostęp do zgłoszeń mających potencjalne zastosowanie wojskowe, Ministerstwo nie dostrzegło żadnego problemu w obecności urzędników otwarcie deklarujących pronazistowskie sympatie⁶⁹. Równocześnie godny odnotowania jest fakt, że na problem szpiegostwa gospodarczego nie zwracały uwagi również Ministerstwo Obrony Narodowej czy Ministerstwo Spraw Wewnętrznych. Zadziwiać i niepokoić mógł ten fakt tym bardziej, że resort spraw wewnętrznych dysponował dzięki sieci Centrali Wywiadowczej informacjami o przebiegającej rywalizacji na polu ekonomicznym i naukowo-badawczym.

Ustawa nr 71/1935 była krytykowana jako spóźniona w odniesieniu np. do przemysłu w Jabloncu, a także jako zbyt surowa⁷⁰. Jarmila Veselá określiła ją nawet mianem „wybryku” w czechosłowackim systemie prawnym⁷¹. Należy jednak zauważyć, że pojawiły się również głosy, szczególnie w literaturze prawniczej Rzeszy Niemieckiej, nawołujące do uregulowania kwestii szpiegostwa gospodarczego w sposób zbliżony do szpiegostwa wojskowego. Argumenty dobierano, posilując się właśnie czechosłowacką ustawą o szpiegostwie gospodarczym, ale własne postulaty przedstawiano jako rezultat rozważań przeprowadzonych w duchu ideologii nazistowskiej⁷².

⁶⁹ D. Hubený, *100 let Patentového...*, s. 43–47.

⁷⁰ *O hospodářském vyzvědačství...*, s. 63–64.

⁷¹ J. Veselá, *O hospodářském...*, s. 46–47.

⁷² *Ibidem*, s. 46.

Bibliografia (Bibliography)

Źródła archiwalne

Archiv Poslanecké sněmovny, Praha

Poslanecká sněmovna III., inv. č. 4577

Národní archiv, Praha [NA]

Odborové sdružení československé, sygn. 9835/665

Policejní ředitelství Praha II: prezídium, všeobecná spisovna, sygn. V2151/2; 42/V-41/42

Předsednictvo ministerské rady

Slovenský národný archív, Bratislava [SNA]

Ústredňa štátnej bezpečnosti, sygn. 203-403-2

Štátny archív v Košiciach, Pracovisko Archív Trebišov

Okresní úřad Sečovce, čj. 161/1926

Vojenský ústřední archiv, Praha

Vojenská policie Chust, čj. 2402/1921

Prasa

„Český Lloyd” 1935, 1937–1938.

Opracowania

Frydrych J., *Ochrana proti průmyslové špionáži*, „Právní obzor” 1935, R. XVIII, s. 255–256.

Gellner O., *Několik trestně právních a trestně procesních poznámek k zákonu o hospodářském vyzvědačství*, „Soutěž a tvorba” 1936, R. IX, nr 3, s. 38–40.

Hubený D., *100 let Patentového úřadu v Praze*, Praha 2019.

Hubený D., *Proměnlivé podnebí. Firma Pála v meziválečném období a její zapojení do příprav na obranu státu*, [w:] *Továrník Pála a Lepší Slaný. Katalog výstavy k 135. výročí narození vynálezce, továrníka a starosty města Jaroslava Jana Pály (27. 9. 1882 – 9. 3. 1963)*, Slaný 2017, s. 14–61.

Jančík D., *Počátky Poradního sboru pro otázky hospodářské jako nástroje společenského konsenzu*, [w:] *Na pozvání Masarykova ústavu*, t. III, Praha 2007, s. 39–49.

O hospodářském vyzvědačství, „Právník” 1937, R. LXXVI, s. 63–65.

Patočka L., *Státní obchodní korespondenti*, „Hospodářský archiv” 1934, nr 41, s. 642–644.

Pažout J., Sedláková M., *Poradní sbor pro otázky hospodářské, Praha. PSOH (1905) 1920–1938 (1939). Inventář*, Praha 2007.

Skála K., *Průmyslová špionáž a prostředky k jejímu odstranění*, „Soutěž a tvorba” 1932, R. VI, nr 5–6, s. 77–79; nr 7–9, s. 137–141; nr 10–11, s. 167–169; nr 12, s. 209–211.

Třetí sjezd právníků československých v Bratislavě 1930, „Právní obzor” 1929, R. XII, s. 337–341.

Veselá J., *O hospodářském vyzvědačství*, Praha 1937.

Veselá J., *Trestní ochrana hospodářského tajemství*, „Právní prakse” 1937, R. I, nr 6, s. 186–190.

Netografia

NS RČS 1929–1935, PS, tisk 115, část č. 1 (2. 11. 1918) (psp.cz), https://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/tisky/t0115_01.htm (dostup: 2 X 2021).

NS RČS 1929–1935, PS, tisk 549, část č. 2 (2. 11. 1918) (psp.cz), https://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/tisky/t0549_02.htm (dostup: 2 X 2021).

NS RČS 1929–1935, PS, tisk 2069, část č. 2 (2. 11. 1918) (psp.cz), https://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/tisky/t2069_02.htm (dostup: 2 X 2021).

NS RČS 1929–1935, PS, tisk 2171, část č. 1 (2. 11. 1918) (psp.cz), https://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/tisky/t2171_01.htm (dostup: 2 X 2021).

NS RČS 1929–1935, PS, tisk 2393, část č. 2 (2. 11. 1918) (psp.cz), https://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/tisky/t2393_02.htm (dostup: 2 X 2021).

NS RČS 1929–1935, PS, 365. schůze, část 3/3 (26. 3. 1935) (psp.cz), <https://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/stenprot/365schuz/s365003.htm> (dostup: 2 X 2021).

NS RČS 1929–1935, Senát, 299. schůze, část 3/4 (9. 4. 1935) (psp.cz), <https://www.psp.cz/eknih/1929ns/se/stenprot/299schuz/s299003.htm> (dostup: 2 X 2021).

NS RČS 1929–1935, Senát, 299. schůze, část 3/4 (9. 4. 1935) (psp.cz), <https://www.psp.cz/eknih/1929ns/se/stenprot/299schuz/s299003.htm> (dostup: 2 X 2021).

Notka o autorach

Dr David Hubený – archiwista w Dziale Zespołów Archiwalnych z lat 1918–1992 w Archiwum Narodowym w Pradze.

Zainteresowania naukowe: historia Rusi Zakarpackiej w latach 1919–1945, administracja państwowa i służby bezpieczeństwa w okresie międzywojennym oraz czeskosłowacki rząd emigracyjny w Londynie.

david.hubeny@na.gov.cz

Mgr Naděžda Kruglova – archivistka w Dziale Zespołów Archiwalnych z lat 1918–1992 w Archiwum Narodowym w Pradze.

Zainteresowania naukowe: historia ziem czeskich w okresie okupacji nazistowskiej, ze szczególnym uwzględnieniem Zagłady Żydów.

nadezda.kruglova@na.gov.cz